

BOG'CHADAN KELAJAKKA: XALQARO TAJRIBA VA PISA KO'ZGUSIDA MAKTABGACHA TA'LIM

Nomozova Nuriya Suyunova
Sharipova Mohinur Muzaffar qizi
Qashqadaryo pedagogika texnikumi o'qituvchilari

FROM PRESCHOOL TO THE FUTURE: EARLY CHILDHOOD EDUCATION THROUGH THE LENS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE AND PISA

Nuriya Nomozova Suyunova
Sharipova Mohinur Muzaffar qizi
Teachers of the Qashqadaryo Pedagogical College

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'limning shaxs rivojlanishidagi strategik ahamiyati xalqaro tajribalar va PISA tadqiqotlari natijalari asosida tahlil qilinadi. Maktabgacha ta'limning bolalarning kognitiv, ijtimoiy-emotsional va akademik rivojlanishiga ta'siri yoritilib, Finlyandiya, Singapur, Janubiy Koreya, Niderlandiya va Avstraliya kabi davlatlarning ilg'or tajribalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari, jumladan, pedagog kadrlar salohiyatini oshirish, o'yin asosidagi ta'limni rivojlantirish, sifat nazorati mexanizmlarini kuchaytirish va ota-onalar bilan hamkorlikni takomillashtirish masalalari tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'limga kiritilayotgan investitsiyalar jamiyatning uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'z: Maktabgacha ta'lim, PISA, xalqaro tajriba, erta bolalik rivojlanishi, ta'lim sifati, o'yin asosidagi ta'lim, Finlyandiya ta'lim tizimi, Singapur ta'lim modeli, pedagog kadrlar, ta'lim siyosati, inson kapitali, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, ta'lim islohotlari, O'zbekiston ta'lim tizimi, bolalar rivojlanishi.

Abstract: This article examines the strategic importance of early childhood education through the lens of international experiences and findings from the PISA assessment program. It highlights the impact of preschool education on children's cognitive, social-emotional, and academic development, drawing on successful practices from countries such as Finland, Singapore, South Korea, the Netherlands, and Australia. The study also analyzes key priorities for improving the preschool education system in Uzbekistan, including enhancing teacher qualifications, promoting play-based learning, strengthening quality assurance mechanisms, and fostering effective parental involvement. The findings suggest that investments in early childhood education contribute significantly to long-term social and economic development by laying a strong foundation for lifelong learning and human capital formation.

Keywords: *Early Childhood Education, Preschool Education, PISA, International Experience, Educational Quality, Play-Based Learning, Finland Education System, Singapore Education Model, Teacher Professional Development, Educational Policy, Human Capital, Social-Emotional Development, Educational Reforms, Uzbekistan Education System, Child Development.*

Ta'lim haqida gap ketganda ko'pchilikning xayoliga maktab, universitet yoki kasbiy tayyorgarlik tizimi keladi. Aslida esa insonning keyingi hayoti va muvaffaqiyatiga ta'sir ko'rsatuvchi eng muhim davr maktabgacha yosh hisoblanadi. Bola maktabga qadam qo'yishidan ancha oldin uning miyasi jadal rivojlanadi, dunyo haqidagi tasavvurlari shakllanadi, til o'rganadi, ijtimoiy munosabatlarni anglay boshlaydi va mustaqil fikrlash ko'nikmalariga ega bo'ladi.

Neyropsixologlar inson miyasining eng faol rivojlanish davri hayotning ilk yillariga to'g'ri kelishini ta'kidlaydilar. Aynan shu davrda olingan tajriba bolaning keyingi o'quv faoliyati, ijtimoiy moslashuvi va hatto kasbiy muvaffaqiyatiga ham ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli bugungi kunda rivojlangan davlatlar maktabgacha ta'limni shunchaki tarbiya maskani emas, balki inson kapitaliga kiritilgan eng samarali investitsiya sifatida baholamoqda.

Bugungi kunda ta'lim sifatini baholovchi eng nufuzli xalqaro dasturlardan biri PISA (Programme for International Student Assessment) hisoblanadi. Ushbu tadqiqot OECD tomonidan har uch yilda bir marotaba o'tkazilib, 15 yoshli o'quvchilarning matematik, o'qish va tabiiy-ilmiy savodxonligini baholaydi. PISA'ning asosiy afzalligi shundaki, u o'quvchining yod olgan bilimlarini emas, balki real hayotiy vaziyatlarda bilimdan foydalana olish qobiliyatini o'lchaydi. Tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, axborotni tahlil qilish va qaror qabul qilish kabi kompetensiyalar tadqiqot markazida turadi.

So'nggi tadqiqotlar natijalari maktabgacha ta'limning uzoq muddatli samarasini tasdiqlamoqda. OECD mamlakatlarida kamida bir yil maktabgacha ta'lim olgan o'quvchilar 15 yoshida matematik savodxonlik bo'yicha yuqoriroq natijalarni qayd etgan. Eng muhimi, bu ustunlik oilaning ijtimoiy-iqtisodiy holati hisobga olinganidan keyin ham saqlanib qolgan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim qamrovi yuqori bo'lgan mamlakatlarda sinfni takrorlash holatlari kamroq, o'quvchilar o'rtasidagi akademik tafovutlar esa nisbatan pastroq ekanligi aniqlangan. Bu esa sifatli bog'cha ta'limi keyingi bosqichlarda yuzaga keladigan muammolarning oldini olishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Dunyo ta'lim tizimlari ichida Finlyandiya alohida o'rin tutadi. Mamlakatning yuqori natijalarga erishish siri ko'plab insonlar o'ylagandek qat'iy nazorat yoki ortiqcha yuklamalarda emas. Finlyandiyada bolalar yetti yoshdan maktabga boradilar. Ungacha bo'lgan davrda ular asosan o'yin, ijodkorlik, tabiat bilan muloqot va ijtimoiy faoliyat orqali

rivojlantiriladi. Maktabgacha ta'limning asosiy maqsadi bolani imkon qadar ko'proq ma'lumot bilan to'ldirish emas, balki unda o'rganishga qiziqish uyg'otishdan iborat.

Finlyandiyaning maktabgacha ta'lim dasturlarida testlar va reytinglar deyarli qo'llanilmaydi. O'qituvchi bolaning individual rivojlanishini kuzatadi, ota-onalar bilan hamkorlikda uning rivojlanish yo'l xaritasini ishlab chiqadi. Natijada bolada ta'limga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi. Yana bir muhim jihat shundaki, Finlyandiya maktabgacha ta'lim pedagoglari yuqori malakaga ega bo'lishi talab etiladi. Tarbiyachi kasbi jamiyatda katta hurmatga ega bo'lib, bu kasbga eng iqtidorli yoshlar jalb qilinadi.

Agar Finlyandiya erkin va o'yin asosidagi ta'lim bilan mashhur bo'lsa, Singapur tizimli boshqaruv va sifat nazorati orqali muvaffaqiyat qozongan davlat sifatida e'tirof etiladi. Singapurda maktabgacha ta'lim davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu tizimni ECDA (Early Childhood Development Agency) muvofiqlashtiradi. Mazkur agentlik barcha bog'chalarni litsenziyalaydi, nazorat qiladi va yagona sifat standartlarini belgilaydi.

Mamlakatda faoliyat yuritayotgan NEL (Nurturing Early Learners) dasturi bolalarning faqat akademik emas, balki ijtimoiy, hissiy, jismoniy va ijodiy rivojlanishini ham qamrab oladi. Bu yondashuv bolani har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi. Singapurning SPARK akkreditatsiya tizimi esa maktabgacha ta'lim sifatini baholashning samarali vositasi hisoblanadi. Ushbu tizim orqali bog'chalarning faoliyati muntazam monitoring qilinadi va takomillashtirib boriladi.

Janubiy Koreya, Niderlandiya va Avstraliya tajribasi ham muhim xulosalarni taqdim etadi. Janubiy Koreya barcha bolalarning maktabgacha ta'limdan foydalanishini ta'minlashga qaratilgan davlat dasturlarini amalga oshirmoqda.

Niderlandiyada o'yin asosidagi rivojlantiruvchi muhit va ko'p madaniyatli integratsiya ustuvor vazifa hisoblanadi.

Avstraliyada esa maktabga kirishdan oldingi bir yil davomida universal bog'cha qamrovi kafolatlangan hamda pedagoglarning malaka talablari muntazam oshirib boriladi.

Turli mamlakatlar tajribasi turlicha bo'lishiga qaramasdan, ularni birlashtiruvchi umumiy tamoyil mavjud: maktabgacha ta'lim xarajat emas, balki kelajak uchun investitsiya sifatida qaraladi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish bo'yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Bog'chalar soni ortmoqda, qamrov kengaymoqda va ta'lim dasturlari takomillashtirilmoqda.

Biroq xalqaro tajriba asosida quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

Birinchidan, pedagog kadrlar salohiyatini oshirish. Maktabgacha ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omil binolar yoki jihozlar emas, balki tarbiyachining kasbiy mahoratidir.

Ikkinchidan, o'yin asosidagi ta'lim metodlarini keng joriy etish. Zamonaviy tadqiqotlar 3–6 yoshli bolalar uchun o'yin eng samarali o'rganish vositasi ekanligini tasdiqlamoqda.

Uchinchidan, sifat nazoratining mustaqil va samarali mexanizmlarini shakllantirish. Bu davlat va xususiy bog'chalarda bir xil standartlarni ta'minlashga xizmat qiladi.

To'rtinchidan, qishloq va shahar o'rtasidagi ta'lim tafovutlarini kamaytirish. Ayniqsa, chekka hududlarda sifatli maktabgacha ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish muhim ahamiyatga ega.

Beshinchidan, ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish. Bola rivojlanishida bog'cha va oilaning hamkorligi muvaffaqiyatning eng muhim omillaridan biridir.

Kelajak bog'chadan boshlanadi. PISA tadqiqotlari va dunyoning ilg'or mamlakatlari tajribasi bir haqiqatni tasdiqlamoqda: sifatli maktabgacha ta'lim keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatning mustahkam poydevorini yaratadi.

Finlyandiya bolalarning tabiiy rivojlanishiga tayanadi, Singapur esa sifat nazorati va tizimli boshqaruvni ustuvor deb biladi. Ularning yondashuvlari turlicha bo'lsa-da, maqsadi bitta – har bir bolaga sifatli start berish.

O'zbekiston uchun ham eng muhim vazifa maktabgacha ta'limni yanada rivojlantirish, sifatini oshirish va barcha bolalar uchun teng imkoniyatlarni yaratishdan iborat. Chunki bugungi bog'cha tarbiyalanuvchisi ertangi kunning olimi, muhandisi, tadbirkori yoki davlat arbobi bo'lishi mumkin. Demak, kelajakni qurish maktabdan emas, bog'chadan boshlanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. PISA 2022 Results, Volume I & II – OECD, 2023
2. National Core Curriculum for ECEC – Finnish National Agency for Education, 2022
3. Early Childhood Development Agency (ECDA) – Singapore, 2024
4. Józsa et al., School Readiness Test and Intelligence in Preschool – Journal of Intelligence, 2022
5. The Early Advantage: Early Childhood Systems that Lead by Example – Columbia University, 2019.

